

Рассмотрено влияния культуры, воспитания и образования на духовное развитие студентов высших учебных заведений; отмечено роль воспитательного и образовательного потенциала культуры в развитии человека; названы составные содержания процесса формирования духовной культуры студентов, описана технология ее образования; обозначены факторы, влияющие на формирование духовной культуры молодежи; определены основные задачи духовного развития студенчества в процессе использования воспитательного потенциала культуры.

Ключевые слова: духовное развитие личности, культура, духовная культура, образовательно-воспитательный процесс.

USE OF UPBRINGING AND EDUCATIONAL POTENTIAL OF CULTURE IN SPIRITUAL DEVELOPMENT OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Dziubyshyna Natalia, Ph.D., associate professor,
Rivne state university of the Humanities, Rivne

The article deals with the problem of the impact of culture, upbringing and education on the spiritual development of students in higher educational establishments. The role of the upbringing and the educational potential of culture in human development has been emphasized. It has been revealed the components of the content of the formation of the students' spiritual culture and explained the technology of its creation. The factors that influence the formation of spiritual culture of youth have been determined. The basic tasks of the students' spiritual development during the process of involvement of the educational potential of culture have been outlined.

Key words: spiritual development of a personality, culture, spiritual culture, upbringing and education process.

UDC 378.015.31:17.022.1. 057 875

USE OF UPBRINGING AND EDUCATIONAL POTENTIAL OF CULTURE IN SPIRITUAL DEVELOPMENT OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Dziubyshyna Natalia, Ph.D., associate professor,
Rivne state university of the Humanities, Rivne

The aim of the article is to identify the actual problems of the relationship between culture, upbringing, education and their role in the spiritual development of students in higher educational establishments; to consider the factors that influence the formation of spiritual culture of a young person.

Methodology of the research. We have analyzed the works of the famous scientists (M.Boryshevskyi, I.Ziaziun, A.Balagura, M.Roganova and others) who revealed the meaning, the essence of the impact of culture on the spiritual personality development. The article is based on the theoretical approaches to the understanding of the role of education and upbringing in the spiritual and the cultural personality development.

Results. The article examined the impact of culture, education and upbringing on the spiritual development of students in higher educational establishments. It has been focused on that the problem of formation of the students' spiritual values is very relevant today. The high upbringing and educational potential of culture makes it the powerful factor in the human development, particularly the spiritual. It has been emphasized that upbringing, education, and culture are the components of the whole process of human development through learning and transmission of the cultural values. In a crisis society the preserving of the unity of the cultural and the educational spaces is the only factor in the stabilization of all social systems and the personality him/herself. The factors that influence the formation of the young people' spiritual culture (culture study subjects, popular culture, ethnic and religious culture, creative activities) have been determined. It has been described the technology of the students' spiritual culture development.

Novelty. It was made the attempt to identify the main tasks of spiritual development of students in higher educational establishments, involving the upbringing and the educational potential of culture.

Practical significance. The materials of the article can be used while teaching the subjects of the pedagogical cycle in the artistic specialties, in writing essays, term papers, researches etc.

Key words: spiritual development of a personality, culture, spiritual culture, upbringing and education process.

Надійшла до редакції 10.11.2016 р.

УДК 808.55

РОЛЬ ЗОВНІШНЬОЇ ТЕХНІКИ В ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ СЦЕНІЧНИМ МОВЛЕННЯМ

Герц Ірина Іванівна, заслужений працівник культури України,
доцент кафедри сучасної хореографії, Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ;

Нечасенко Тетяна Василівна, доцент кафедри тележурналістики,
дикторів та ведучих телепрограм, Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ

На основі власного викладацького досвіду розроблено методику навчання сценічному мовленню. Наголошено на необхідності наявності у студентів позитивного ставлення і мотивів до становлення власної техніки мовлення як компонента професійної майстерності та саморозвитку особистості. Звернено увагу на необхідності організації інтенсивної і тривалої самостійної роботи студентів, а також систематичної діагностики рівнів техніки мовлення майбутнього фахівця викладачем і студентами на всіх етапах її становлення. Вказано на проблеми культури сценічного мовлення, що потребують подальшого дослідження з точки зору культурологічного знання.

Ключові слова: сценічне мовлення, техніка мовлення, методика навчання сценічному мовленню.

Постановка проблеми. Людське мовлення – дивовижне явище, що має власний шлях розвитку і відіграє важливу роль у житті людини. Мовлення влаштоване так само складно, як і будь-який досконалий механізм, володіє своєрідними і лише частково вивченими властивостями й особливостями. Саме мовлення є вираженням глибинних культурологічних основ людини, визначених засобів буття. Мовлення як культурне явище впливає на співрозмовника, сприяє формуванню того чи іншого образу й одночасно розкриває особистість мовця. Присутність чи відсутність таких якостей як освіченість, духовність, культура яскраво проявляються у мовленні. Відтак, мовленнєва діяльність є найважливішою частиною культури кожної особистості, особливо гуманітаріїв, однак, як свідчить практика, значна частина майбутніх фахівців не вміють володіти голосом, диханням. Вони неправильно розставляють смислові акценти в реченні, спостерігається монотонність і млявість мовлення, багато інших індивідуальних недоліків: нечітка дикція, невміння знайти оптимальний варіант гучності, темпу мовлення тощо. Така ситуація вимагає глибокого аналізу не лише з позицій теоретичного обґрунтування, а й практичної реалізації, що передбачає вдосконалення методики базової освіти з техніки мовлення, а також адаптації цієї методики до різних категорій слухачів.

Огляд останніх публікацій. Культура мовлення як сфера в науці про мовлення виникла наприкінці 20-30-х років ХХ ст. завдяки лінгвістам Д.Ушакову, Л.Щербі, і надалі розроблялася В.Костомаровим, С.Ожеговим, Є.Ширяєвим, Л.Щерба [13, 16, 21, 22] та ін. Спілкування, комунікацію і культуру мовлення вивчали Н.Арутюнова, Ю.Бельчиков, С.Борисньов, П.Саккуліна [1, 3, 5, 18] та ін. Проблемам міжкультурної комунікації в сфері мовленнєвої культури присвячені праці М.Бергельсона, Є.Клюєва [4, 11] та ін. Мистецтво мовлення як у художньому, так і метахудожньому контексті, досліджено у працях А.Овчиннікової [15]. Питання формування навичок сценічного мовлення у майбутніх акторів розкрито Н.Стадніченком [19].

Вивчення культури мовлення, мовленнєвої культури, стилістики в мовознавстві, філології, лінгвістиці, соціолінгвістиці, психолінгвістиці здійснено такими дослідниками, як Т.Винокур, Б.Головін, В.Колесов [6, 7, 12] та ін. Виховання і розвиток мовленнєвої культури, ораторської майстерності, технічних характеристик мовлення в радіоєфірі вивчали Б.Бадмаєв, І.Голуб, Є.Земська, Є.Леонарді, Г.Петрова [2, 8, 10, 14, 17].

Незважаючи на істотні напрацювання, доводиться констатувати недостатню розробленість даної проблеми, а також потребу створення спеціальної методики роботи над технікою мовлення у вищих навчальних закладах гуманітарного спрямування.

Мета статті – розроблення науково обґрунтованої та підтвердженої на практиці методики роботи над технікою мовлення на відповідних заняттях.

Виклад матеріалу. Як було відзначено вище, мовлення належить до унікальних явищ життя людини і суспільства. Вона є засобом і матеріалом формування й становлення особистості людини, її інтелекту і волі. Мовлення є засобом спілкування між людьми, передавання власного досвіду іншим і збагачення досвідом інших. Потреба ефективного й вражаючого спілкування стимулює мовців до художнього осмислення мовлення, пошуку все точніших і виразніших мовленнєвих засобів. У процесі розвитку загальнонародного мовлення витворюється відшліфований, культурний варіант – добірне літературне мовлення, яке й саме вже стає мистецтвом образного слова й естетичним матеріалом для театрального мистецтва. Мовлення фіксує в собі естетичні смаки й уподобання своїх носіїв (літературні тексти). Милозвучність, гармонія змісту, форми і звучання, дотримання норм літературної мови у процесі спілкування стають для мовців джерелом естетичної насолоди, сприяють розвитку високого естетичного смаку.

Нині дослідниками значно поглиблено й уточнено уявлення про будову мовленнєвого апарату, механізми керування ним. З'ясувалася помилковість механістичних концепцій, які пояснювали феномен людського мовлення, в даному разі – художнього. Разом із тим, експериментально і фундаментально-теоретично підтвердилися деякі нові здогадки про процес голосо- і мовоутворення. Поряд із дослідженнями філософського характеру, відбувалися експерименти фізіологів, психологів, лінгвістів, кібернетиків, спеціалістів із фізіологічної та інженерної акустики. Так, видатний психолог М.Жинкін зазначав: «Оскільки мовлення становить частину людської діяльності і бере участь у формуванні всієї особистості, то управління мовленнєвими органами залежить не тільки від кортикальних областей, а й від усього мозку в цілому, значить і від підкірки, як найближчої, так і віддаленої» [9; 205].

Усі елементи мовленнєвого упорядкування пов'язані між собою подібно до «кільців» по парах. Діафрагма, так само як і глоткова трубка, по-своєму повторює ротову артикуляцію. Бронхи, крім механічних змішень у процесі фізіологічного дихання, «перистальтують у повній відповідності до руху всіх останніх мовленнєвих систем, аж до руху губ» [9; 304]. Центральна нервова система забезпечує зв'язок і взаємодію мовленнєвого аналізатора із слуховим. Перш ніж слово буде проголошено, у мозку виникає його слуховий образ, співвідношення цього образу з предметним значенням слова і т.д. Завдяки особливій діяльності центральної нервової системи людина спроможна давати собі оцінку у виробленні тих чи інших моворухів. Для навчання сценічного мовлення це має особливе значення.

Можливість удосконалення мовленнєвого механізму закладена в принципах діяльності центральної нервової системи. М. Жинкін зазначав, що механізм мовлення – це живий механізм, який постійно удосконалюється. При правильно налагодженому мовленнєвому навчанні «система коркових імпульсів на мовленнєве проголошення весь час прилаштовується до того, що повинно бути, відкидаючи те, що реально виходить, але чого не повинно бути, з цього і складається найвищий корковий аналіз і синтез при проголошенні звуків мови» [9; 318]. Складність процесів управління мовленнєвою функцією, що злагоджено відбуваються в різних ділянках мовленнєвого механізму, в тому числі у внутрішніх областях тіла, закритих від прямого спостереження, ускладнює можливість безпосереднього педагогічного втручання в роботу голосомовних упорядкувань. Тому і виникли ідеї і відповідні методики побічного, опосередкованого впливу на голосоутворюючі і мовленнєві органи.

Враховуючи ці ідеї і методики, на заняттях зі сценічного мовлення слід керуватися принципами комплексного виховання мовлення і побічного, опосередкованого впливу на мовленнєву функцію. Розпочинати роботу над технікою мовлення необхідно з визначення мовленнєвого «діагнозу» студента, після чого в загальних рисах складається «тактичний план» роботи з ним.

Необхідно виявити природу того чи іншого недоліку, стан активного мовленнєвого (фонематичного) слуху, міру розвитку уваги і, нарешті, скласти попередній педагогічний прогноз стосовно як виправлення недоліків, так і можливостей загального голосомовного розвитку.

Носії місцевого говору неодмінно повинні отримати завдання. Необхідно вслуховуватись у власне мовлення, мовлення оточуючого середовища і навчитися відрізнити правильну літературну вимову (радіо, телебачення, кіно, театр) від ненормативної – діалектної. Поряд із самостійною роботою студента над правильною літературною мовою, його слід ознайомити з основними ознаками говору і шляхами його виправлення. А також ознайомити зі спрощеною фонетичною транскрипцією, правилами редукації голосних звуків, асиміляцією приголосних на прикладах якісного літературного матеріалу – прози. Таким чином задається тонус відповідальності самостійної роботи над удосконаленням власного «життєвого» мовлення.

На перших же заняттях необхідно домовитися про поставу, положення корпусу, найбільш вигідного для роботи мовленнєвого апарату. З цього приводу варто звернути увагу на те значення, яке надав К.Станіславський правильній поставі під час занять із розвитку мовлення: «...Наш спинний хребет, який вигинається в різні сторони наче спіраль, повинен бути міцно насаджений на таз. Треба, щоб він був наче закріплений в тому місці, де починається перший, самий нижній хребець. Якщо людина відчуває, що «уявний гвинт» тримається міцно, тоді верхня частина тулуба отримує натиск, цент ваги, сталість і прямизну» [20; 37]. Перевіряючи на заняттях «уявний гвинт», плечі повинні бути вільними, руки м'якими. В такому положенні і дихається інакше. Це і є перша вправа загального тренінгу – не тільки вправа, а й робочий принцип, який стає обов'язковим.

Вступна бесіда повинна сформувати у студента уявлення про мету і завдання дисципліни – найближчі і більш віддалені. Завдання курсу є складними, що обумовлене пошуками шляхів свідомого, вільного керування органами й системами, здавалося б, непідвласними вольовому контролю. Тому важливо здійснювати творчий пошук разом із студентами і намагатися знайти свій індивідуальний шлях до оволодіння примхливою мовленнєвою поведінкою, яка ніби «вислизає» від нашої волі.

Кожна вправа на постановку правильного дихання і розвитку голосу повинна бути засвоєна студентом таким чином, щоб він зміг її правильно і самостійно виконати під час групового тренінгу. Під час виконання вправи повинна бути чітко засвоєна структура вправи, навіть до словесних формулювань. Згодом чітке формулювання команди з беззвучним виконанням переходить у внутрішнє мовлення, – таким чином робота м'язів на визначеному етапі знаходиться під контролем «внутрішнього мовлення». «Жодної миті без внутрішнього мовлення» – один із найважливіших методологічних принципів, якого слід дотримуватися під час занять. Нарешті, з перших занять студент постає перед необхідністю говорити публічно, свідомо контролюючи мовленнєві процеси, тобто розраховуючи дихальну, голосову й артикуляційну енергію, щоб бути зрозумілим і правильно сприйнятим. З перших кроків навчання необхідно активно розмовляти, щоб аналізувати спонтанне мовлення з точки зору поступового прищеплювання навичок – орфоепічних, дикційних, дихально-голосових і лексико-стилістичних.

Головним тактичним завданням навчання сценічному мовленню є розвиток мовленнєвого слуху, загострення слухового контролю. Вирішення цього завдання можливе під чутливим та вимогливим контролем слуху, слуху не тільки чужого (педагога чи товариша), а й власного. «Почути себе» – зовсім не просто. Тому спочатку треба йти шляхом порівняльного слухового аналізу. Доцільно обирати вправи «Мовленнєві портрети» – для цього необхідно відшукати в художній літературі опис мовленнєвих манер персонажів, своєрідний «мовленнєвий портрет літературного героя». Мовлення персонажів для письменників – «дзеркало душі». Ці вправи допомагають розвитку мовленнєвого слуху, уяви, мовленнєвої культури, а, головне, – сприяють створенню критичного слухового оточення, без якого процес навчання словесній дії є малоефективним. Студенти звикають чути і виправляти себе та один одного, а це дуже важливо.

Основним матеріалом занять повинен бути дихально-голосовий тренінг. Від початку засвоєння дисципліни необхідно доволі активно вводити вправи на рух, адже вправи рухового характеру в порівнянні з вправами статичними характеризуються більшою координованістю дихання, а, відтак, й більшою рівністю, дзвінкістю і легкістю звучання. Дихальна гімнастика виконується в русі – ходіння, біг, стрибки, танцювальні рухи та ін. Ці вправи чергуються з більш спокійними, плавними, статичними. Студент також повинен виконувати вправи на тренування артикуляційних органів (язика, губ, щік, щелеп). Гімнастика артикуляційних органів передбачає використання слова або короткої фрази. В такий спосіб швидше і надійніше налагоджується психологічний зв'язок між «гімнастичними» моворухами і живим процесом мовлення.

Стосовно принципів і технік формування дикції методична література є вкрай суперечливою, віддаючи перевагу тренуванню ізольованих «модельованих» звуків і звукосполучень. Однак, цього недостатньо для організації живого мовленнєвого потоку. М.Жинкін, узагальнюючи досвід логопедії, сурдопедагогіки і викладання фонетики іноземних мов, зауважив, що при постановці окремих звуків (складів) можна домогтися лише дуже грубих диференційовок [9; 336]. Тому дикційне виховання доцільно починати на матеріалі слова і, по можливості, фрази. Складу (звукосполучення) недостатньо для тренування з точки зору творчо-смыслового відбору методичного матеріалу. Частіше за все це штучна фонетична конструкція, яку можна наповнити смисловим навантаженням лише з допомогою складної асоціативної роботи мислення. Слово завжди має виражене предметне значення і можливості його прямого включення до складу мовленнєвої дії – безумовно, багатші.

Щоб спланувати дикційний тренінг на матеріалі слова чи фрази, необхідно розглянути типологію словесних утворень з точки зору їхнього фонетико-артикуляційного і ритмічного складу. Слово чи звукосполучення, яке починається і закінчується «язиковим» звуком – це і є визначений артикуляційно-словесний тип. Звуками, які можна віднести до «язикових», є: г-г', д-д', ж-ж', з-з', к-к', л-л', н-н', р-р', с-с', т-т', ш-ш', х, ч, тн-т'н', тл-т'л'.

Виправленням часткових недоліків мовлення (сигматизмів, ротацізмів, ламбдацізмів і т.д.) студенти повинні займатися на індивідуальних заняттях. Робота з такою артикуляційно-фонетичною структурою слова допомагає виправленню найбільш розповсюджених відхилень від дикційної норми.

Тренування «язикових» і «губних» звуків припускає елементи творчості, гри. Поступово слід проводити масаж резонаторних ділянок. Потім необхідно виконувати спеціальні вправи на розвиток резонаторного звучання (відчуття компактного, сфокусованого відбиття звуку в резонаторних порожнинах), використовуючи сонорні звуки в поєднанні з голосними.

На дикційному тренінгу, який, по суті, є дикційно-дихально-голосовим, слід використовувати прислів'я, говірки, чистомовки, скоромовки, підбирати тексти, достатньо складні для мовленнєвої координації. Матеріал для групових занять завчати напам'ять не обов'язково. Більш плідним є колективне запам'ятовування тексту під час заняття.

Рух, як було відзначено вище, слід використовувати з перших занять. Рух допомагає вирішити хворобливу проблему руйнування правильних навичок на заняттях з майстерності актора, коли студент перебуває на сценічній площадці в досить активному стані. Ось чому вправи рухового характеру є корисними і навіть необхідними не тільки для тих, хто страждає мовленнєвими аритміями, а й для всіх без виключення студентів. Для багатьох студентів «задихати» і «завучати» у повному об'ємі значно простіше в активній комбінації, пов'язаній з рухом. Методичне завдання полягає у доборанні рухів і у побудові тренування. При цьому слід мати на увазі, що, працюючи над вправами з великим фізичним навантаженням і «складним» малюнком руху, необхідно враховувати індивідуальні фізичні дані та індивідуальний рівень фізичної підготовки студента.

Активні рухові комбінації, які виконуються водночас із видобуванням звуків, розвивають своєрідний мовленнєвий атлетизм, сміливість й активність у мовленні. К. Станіславський з цього приводу відзначав: «Мені необхідно, щоб акробатика виробила у вас рішучість...Раз, другий ви посадите собі синець на лоба... Але злегка забитися – «заради науки» – не шкода. Це примусить вас удруге повторити той же досвід без зайвих роздумів, без мимрення, з мужньою рішучістю, по фізичній інтуїції і натхненню. Розвинувши в собі таку волю в сфері тілесних рухів і дій, вам легше буде перенести її на сильні моменти у внутрішній сфері» [20; 34]. Рухові комбінації слід добирати в різних комбінаціях, включаючи пробіги, махи, згинання, «віджимання», «мостик», «свічка», «хрестик», нескладні танцювальні елементи тощо. Необхідно враховувати майбутні істотні навантаження (фізичні і голосові), з якими пов'язана робота виконавця сучасного театру і сучасної школи викладання акторської майстерності, при цьому не варто боятися активного тренувального режиму. Всі вправи на швидкість мовлення (скоромовки) необхідно вибудовувати таким чином, щоб збільшення швидкості було виправдане «запропонованими обставинами».

Необхідно пам'ятати про повільний, природний перехід від технічного тренінгу до роботи над текстом, а ще краще, коли саме ця робота буде включена до плідного та універсального тренінгу – голосу, дихання, дикції, а також внутрішньої техніки оповідача (розповіді студентів про свої «життєві події» і т. д.).

Поступово відбувається перша зустріч студента з літературним художнім матеріалом. Як правило, для цього слід обрати уривки з так званої «описової прози», невеличкі оповідання про природу, тварин, іноді – тексти публіцистичного характеру. Поряд із засвоєнням первинних елементів словесної дії (бачення, логіка і послідовність, перспектива розповіді, спілкування з слухачем і т.д.), ця робота має на меті контроль і закріплення технологічних навичок, набутих під час тренінгу. Найчастіше ця друга (технологічна) сторона справи і завдає більш за все клопоту. Художній твір – не технічна вправа, не скоромовка, його змістовна частина, звернена до внутрішньої техніки, дуже часто потребує перенесення уваги з дихання, звучання і проголошення на спосіб існування оповідача в художньо-прозаїчному (чи публіцистичному) матеріалі. Такі «коливання» уваги від внутрішньої до зовнішньої виконавської техніки викликані тим, що студент, володіючи незакріпленими технічними навичками, ще й із початковими уявленнями про внутрішню техніку словесної дії, в більшості випадків виявляється неспроможним синтезувати, гармонізувати ці дві, по суті, невід'ємні сторони творчої роботи над літературним матеріалом. Тому необхідним та методично виправданим видається такий тренінг, як розповідь про власне життя студента, чи події, свідком чи учасником яких він був. Таким чином, індивідуальна робота над літературно-художнім матеріалом виникає на перехресті двох форм методичної роботи: технологічного мовленнєвого тренінгу і тренінгу внутрішньої техніки оповідача. Матеріал для цієї роботи повинен бути переважно дійовим, з одного боку, з іншого – надавати можливість продовжувати мовленнєвий тренінг безпосередньо в обраному матеріалі.

Насамкінець слід наголосити на необхідності дотримання важливого принципу у розвитку і збагаченні тренінгу – принципу спадкоємності, який забезпечує логічне і повільне, без ривків, просування в навчальному матеріалі.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що методика навчання сценічному мовленню повинна відповідати завданням, які стоять перед кожною конкретною категорією слухачів, у даному разі студентами, і включати прийоми виявлення індивідуальних диких недоліків, вправи на їх усунення, конкретні приклади для тренування та відповідні вправи. Разом із тим, становленню техніки мовлення майбутнього фахівця повинна сприяти наявність у них позитивного ставлення і мотивів до становлення власної техніки мовлення як компонента професійної майстерності та саморозвитку особистості. Крім того, ефективне опанування технікою сценічного мовлення передбачає організацію інтенсивної і тривалої самостійної роботи студентів, спеціальний зміст індивідуальних та групових занять, а також необхідність систематичної діагностики рівнів техніки мовлення майбутнього фахівця викладачем і студентами на всіх етапах її становлення та корекцію в напрямі вдосконалення.

Подальшого дослідження потребують проблеми культури сценічного мовлення з точки зору культурологічного знання, зокрема уточнення понять «культура мовлення», «сценічне мовлення», «культура сценічного мовлення» та ін.; виявлення рівня розробленості проблеми культури сценічного мовлення у культурологічній теорії та практиці; з'ясування історико-культурологічних передумов появи мистецтва художнього читання; аналізу з культурологічних позицій процесу розвитку мистецтва художнього слова; дослідження культурологічних засад сценічного мовлення тощо.

Список використаної літератури

1. *Арутюнова Н. Д.* Речь / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – С. 414–416.
2. *Бадмаев Б. Ц.* Психология обучения речевому мастерству / Б. Ц. Бадмаев, А. А. Малышев ; Рос. акад. образования. – М. : Владос, 1999. – 222 с.
3. *Бельчиков Ю. А.* Стилистика и культура речи / Ю. А. Бельчиков. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : УРАО, 2002. – 160 с.
4. *Бергельсон М. Б.* Лингвистические методы исследования в области межкультурной коммуникации / М. Б. Бергельсон [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://www.russcomm.ru>. – Загл. с экрана.
5. *Бориснев С. В.* Социология коммуникации : учеб. пос. для вузов / С. В. Бориснев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 270 с.
6. *Винокур Т. Г.* Говорящий и слушающий, варианты речевого поведения / Т. Г. Винокур. – М. : Наука, 1993. – 172 с.
7. *Головин Б. Н.* Основы культуры речи / Б. Н. Головин. – М. : Высш. шк., 1989. – 200 с.
8. *Голуб И. Б.* Секреты хорошей речи / И. Б. Голуб, Д. Э. Розенталь. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 279 с.
9. *Жинкин Н. И.* Механизмы речи / Н. И. Жинкин. – М., 1958. – 370 с.
10. *Земская Е. А.* Устная речь / Е. А. Земская // Русский язык : энцикл. – М. : БРЭ-Дрофа, 1997. – 860 с.
11. *Клюев Е. В.* Речевая коммуникация: учеб. пос. для ун-тов и ин-тов / Е. В. Клюев. – М. : Приор, 1998. – 224 с.
12. *Колесов В. В.* Язык, стиль, норма / В. В. Колесов. [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philology.ru> – Загл. с экрана.
13. *Костомаров В. Г.* Некоторые теоретические вопросы культуры речи. / В. Г. Костомаров, А. А. Леонтьев // Русская речь. – 1966. – № 4. – С. 12-32.
14. *Леонарди Е. И.* Дикция и орфоэпия / Е. И. Леонарди. – М. : Просвещение, 1967. – 238 с.
15. *Овчинникова А. П.* Виразальні засоби мовного дискурсу у метахудожньому контексті : автореф. дис... д-ра мистецтв. : 17.00.01 / А. П. Овчинникова. – Київ, 2002. – 32 с.
16. *Ожегов С. И.* Лексикология. Лексикография. Культура речи : учеб. пос. для вузов / С. И. Ожегов. – М. : Высш. шк., 1974. – 352 с.
17. *Петрова А. Н.* Сценическая речь / А. Н. Петрова. – М. : Искусство, 1981. – 191 с.
18. *Саккулин П. Н.* Филология и культурология / П. Н. Саккулин ; вступ. ст., и коммент. Ю. И. Минералова. – М. : Высш. шк., 1990. – 240 с.
19. *Стадніченко Н. В.* Формування навичок сценічного мовлення у майбутніх акторів / Н. В. Стадніченко [Електр. ресурс]. – Режим доступа : <http://www.stationline.org.ua/pedagog/80/14167-formuvannya-navichok-scenichnogomovlennya-u-majbutnix-aktoriv.html>. – Загол. з екрану.
20. *Станиславский К. С.* Собр. соч. : в 8-ми т. / К. С. Станиславский. – М. : Искусство, 1955. – Т. 3 : Работа актера над собой. – 503 с.
21. *Ширяев Е. Н.* Что такое культура речи / Е. Н. Ширяев // Русская речь. 1991. – № 4. – С. 52–57.
22. *Щерба Л. В.* Безграмотность и ее причины / Л. В. Щерба [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ruthenia.ru>. – Загл. с экрана.

Referenses

1. *Arutyunova N. D.* Rech / N. D. Arutyunova // Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar / gl. red. V. N. Yartseva. – М. : Sov. entsiklopediya, 1990. – S. 414–416.
2. *Badmaev B.* Ts. Psihologiya obucheniya rechevomu masterstvu / B. Ts. Badmaev, A. A. Malyishev ; Ros. akad. obrazovaniya. – М. : Vlados, 1999. – 222 s.
3. *Belchikov Yu. A.* Stilistika i kulturarechi / Yu. A. Belchikov. – 2-e izd., ispr. idop. – М. : URAO, 2002. – 160 s.

4. **Bergelson M. B.** Lingvisticheskie metody issledovaniya v oblasti mezhkulturnoy kommunikatsii / M. B. Bergelson [Elektr. resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.russcomm.ru>. – Zagl. sekrana.
5. **Borishn Yov S. V.** Sotsiologiya kommunikatsii :ucheb. pos. dlyavuzov / S. V. Borisnev. – M. : YuNITI-DANA, 2003. – 270 s.
6. **Vinokur T. G.** Govoryaschiy i slushayuschiy, variantyi rechevogo povedeniya / T. G. Vinokur. – M. : Nauka, 1993. – 172 s.
7. **Golovin B. N.** Osnovy kulturyi rechi / B. N. Golovin. – M. : Vyssh. shk., 1989. – 200 s.
8. **Golub I. B.** Sekretiy horoshey rechi / I. B. Golub, D. E. Rozental. – M. : Mezhdunar. otnosheniya, 1993. – 279 s.
9. **Zhinkin N. I.** Mehanizmy rechi / N. I. Zhinkin. – M., 1958. – 370 s.
10. **Zemskaya E. A.** Ustnaya rech / E. A. Zemskaya // Russkiyazyk :entsiklopediya. – M. : BRE-Drofа, 1997. – 860 s.
11. **Klyuev E. V.** Rehevaya kommunikatsiya: ucheb. pos. dlya un-tov i in-tov / E. V. Klyuev. – Moskva : Prior, 1998. – 224 s.
12. **Kolesov V. V.** «Yazyk, stil, norma» / V. V. Kolesov. [Elektr. resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.philology.ru> – Zagl. sekrana.
13. **Kostomarov V. G.** Nekotorye teoreticheskie voprosy kulturyi rechi. / V. G. Kostomarov, A. A. Leontev // Russkayarech. – 1966. – № 4. – S. 12-32.
14. **Leonardi E. I.** Diktsiya i orfoepiya / E. I. Leonardi. – Moskva : Prosveschenie, 1967. – 238 s.
15. **Ovchy`nnikova A. P.** Vy`razhal`nizasoby` movnogody`skursu u metaxudozhn`omukonteksti :avtoref. dy`s. nazdob. nauk. stupenya d-ramy`stecziv. : 17.00.01 / A. P. Ovchy`nnikova. – K., 2002. – 32 s.
16. **Ozhegov S. I.** Leksikologiya. Leksikografiya. Kultura rechi :ucheb. pos. dlya vuzov / S. I. Ozhegov. – M. : Vyssh. shk., 1974. – 352 s.
17. **Petrova A. N.** Stsenicheskayarech / A. N. Petrova. – M. : Iskusstvo, 1981. – 191 s.
18. **Sakkulin P. N.** Filologiya i kulturologiya / P. N. Sakkulin ;vstup. st., i komment.Yu. I. Mineralova. – M. :Vyssh. shk., 1990. – 240 s.
19. **Stadnichenko N. V.** Formuvannya navy`chok scenichnogo movlennya u majbutnix aktoriv / N. V. Stadnichenko [Elektr. resurs]. – Rezhym dostupa : <http://www.stationline.org.ua/pedagog/80/14167-formuvannya-navichok-scenichnogo-movlennya-u-majbutnix-aktoriv.html>. – Zagol. zekranu.
20. **Stanislavskiy K. S.** Sobranie sochineniy : v 8-mi t. – M. : Iskusstvo, 1955. – T. 3 : Rabota aktera nad soboy. – 503 s.
21. **Shiryayev E. N.** Chto takoe kultura rechi / E. N. Shiryayev // Russkayarech. 1991. – № 4. – S. 52–57.
22. **Scherba L. V.** Bezgramotnost i ee prichiny / L. V. Scherba [Elektr. resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.ruthenia.ru>. – Zagl. sekrana.

РОЛЬ ВНЕШНЕЙ ТЕХНИКИ В ПРОЦЕССЕ ОВЛАДЕНИЯ СЦЕНИЧЕСКОЙ РЕЧЬЮ

Герц Ирина Ивановна, заслуженный работник культуры Украины, доцент кафедры современной хореографии, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев;

Нечаенко Татьяна Васильевна, доцент кафедры тележурналистики, дикторов и ведущих телепрограмм, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

На основе собственного опыта преподавания разработана методика обучения сценической речи. Отмечена необходимость наличия у студентов положительного отношения и мотивов к становлению собственной техники речи как компонента профессионального мастерства и саморазвития личности. Обращено внимание на необходимость организации интенсивной и длительной самостоятельной работы студентов, а также систематической диагностики уровней техники речи будущего специалиста преподавателем и студентами на всех этапах ее становления. Указано на проблемы культуры сценической речи, требующих дальнейшего детального исследования с точки зрения культурологического знания.

Ключевые слова: сценическая речь, техника речи, методика обучения сценической речи.

THE ROLE OF EXTERNAL TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF THE STAGE SPEECH MASTERING

Herts Iryna, Honored Worker of Culture of Ukraine, Assistant Professor of Modern Choreography, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv;

Nechaenko Tetiana, Associate Professor, the Department of TV journalism, announcers and presenters of TV programs, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The research is based on the authors' own teaching experience thanks to which the methodology of teaching scenic speech is developed. It emphasizes the necessity of the existence of the students' positive attitudes and motives for the formation of their own speech techniques as a component of professional skills and self-identity of the personality. The attention is paid to the need of intensive and prolonged independent work of students, as well as systematic diagnosis of the speech techniques levels of a future specialist by a teacher and students at all stages of the development. The problems of the stage speech culture that need further detailed research in terms of cultural knowledge are specified.

Key words: stage speech, speech techniques, methods of teaching elocution.

UDC808.55

THE ROLE OF EXTERNAL TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF THE STAGE SPEECH MASTERING

Herts Iryna, Honored Worker of Culture of Ukraine, Assistant Professor of Modern Choreography, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv;

Nechaenko Tetiana, Associate Professor, the Department of TV journalism, announcers and presenters of TV programs, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The aim of the paper is to develop a science-based and confirmed in practice research how to work on speech techniques in respective classes.

Research methodology. The methodological basis of the research is the following: a philosophical theory about the nature of identity and the ways of its formation, the psychological theory of personality development and its activity-related entities, as well as scientific works in the field of improving the speech of the future specialist.

Results. The research has proved the necessity of the existence of the students' positive attitudes and motives for the formation of their own speech techniques as a component of professional skills and self-identity of the personality. The attention is paid to the need to organize intensive and prolonged independent work of students, special contents of individual and group sessions, as well as systematic diagnosis of the speech techniques levels of a future specialist by a teacher and students at all stages of the development and the correction in the direction of improving the conditions of elocution technique for the effective development. The problems of the stage speech culture that need further detailed research in terms of cultural knowledge are specified.

Novelty. The research is based on the authors' own teaching experience thanks to which the methodology of teaching scenic speech is developed, which will meet the challenges faced by the students, and will include the methods of identifying individual diction shortcomings and exercises on their elimination.

The practical significance. The results of the study can be used in the practice of teachers from specialized universities and secondary specialized educational institutions, in order to improve students' speech techniques, as well as in the system of teachers' professional development.

Key words: stage speech, speech techniques, methods of teaching elocution.

Надійшла до редакції 10.11.2016 р.

УДК 78.071.2(477)

ПРАЗЬКИЙ ПЕРІОД ТВОРЧОСТІ Н. НИЖАНКІВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Бєдакова Софія Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Національний університет ім. В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв

sofiabyedakova@gmail.com

Стаття присвячена інноваційному процесу художньо-естетичних здобутків українських музикантів, що відбувався на початку ХХ ст. у проекції міжкультурних зв'язків. Визначені особливості композиторського стилю Н. Нижанківського, що репрезентували неоромантичний напрям творчості українських композиторів – представників «празької школи». Виявлено ознаки його композиторського стилю, сформованого у традиціях чеської й української музичних культур: неоромантична спрямованість розвитку камерно-інструментального і вокального жанрів, імпресіоністичність, психологізм, динамізація розвитку та загострення функцій заключних, кульмінаційних розділів. Аналізується синтез кількох виразових систем, що характеризує нову модель переосмислення ним романтичної тематики у неоромантичному спрямуванні. Акцентуються проблеми формування готовності майбутніх учителів музики до здійснення громадянського виховання школярів, обумовлена зростаючими вимогами до особистості й професійності вчителя.

Ключові слова: жанр, музична мова, музична форма, українська музика, музична фактура, художній образ.

Постановка проблеми. Зростання інтересу до творчих пошуків українських композиторів Галичини кінця ХІХ – першої пол. ХХ ст. спостерігається у вітчизняному музикознавстві з другої пол. ХХ ст. Адже становлення громадянського суспільства, зміни, що відбуваються в суспільно-економічному та духовному житті, ціннісних орієнтаціях українського соціуму, інтеграція України в європейську структуру визначають розвиток громадянського виховання особистості. З ідеологічних причин інформація про перебування цих композиторів у Празі була обмеженою і ґрунтувалася на аналізі доступних на той час музичних творів. У сучасному українському музикознавстві увага до здобутків українських композиторів Праги, зокрема Н. Нижанківського, стала можливою лише з початком 90-х років ХХ ст. Вона спершу проявилася у публікаціях джерелознавчого та мемуарного характеру, а також в окремих передруках з діаспорних видань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згодом вийшли друком дослідження (Ю.Булки, Л.Кияновської, Н.Костюк, О.Мартиненко, Р.Стельмашук, М.Черепаніна і ін.), у яких творча діяльність Н.Нижанківського празького